

PROBLEMY TOŻSAMOŚCI KULTUROWEJ
W KRAJACH SŁOWIAŃSKICH II. (JEJ FOR-
MY I PRZEMIANY). Red. J. Goszczyńska.
Warszawa : Instytut Slawistyki Zachodniej
i Południowej, 2004. 193 s.

Varšavskí slavisti pod vedením prof. J. Goszczyńskiej vydali druhý diel zborníka štúdií venovaných problematike kultúrnej identity v slovanských krajinách. Štúdie zahrnuté do zborníka ponúkajú prehľad spôsobov formovania sa kultúrnej identity – osobnej a kolektívnej – v jednotlivých slovanských národoch. Hoci tematika štúdií zahrnutých do zborníka je pomerne rôznorodá, spoločne vytvárajú celistvú predstavu o najdôležitejších kultúrnych a spoločenských otázkach v národne sa obrodzujúcich slovanských krajinách.

Každý národ zápasí v istom štádiu vývoja s otázkami vlastnej identity, a to tak voči iným národom (príbuzným aj vzdialeným), ako aj voči vlastnej histórii, vlastným víťazstvám a prehrám. Cieľom týchto zápasov je potreba posilniť vlastnú spolupatričnosť a spevniť emotívne väzby medzi jednotlivcami a spoločenstvom, národom a otčinou. Národné ideológie využívajú na tento účel dôkazy, ktoré by mohli symbolicky podporiť presvedčenie o starobylosti národa, jeho historickej kontinuite, resp. výnimočných úlohách v minulosti či budúcnosti. Týmto chcú zdôrazniť jedinečnosť a prvenstvo svojho národa a zakryť vlastné komplexy.

Problematike dokumentovania národnej starobylosti a hľadania historických koreňov v bánej minulosti chorvátskeho národa, prameňom permanentnej rekonštrukcie jeho národnej tradície sa venuje Jerzy Molas v štúdií *Teoria o iránskom pôvode Chorvátov – vývin, funkcie a genéza*. Autor na príklade filologických, historických, religionistických a umenovedných výskumov dekonštruuje vznik „vedeckej legendy“ o iránskom pôvode chorvátskeho národa. Ukazuje, ako na základe kvázi vedeckých dôkazov Chorváti presúvali svoj vznik v zmysle časovom a priestorovom najprv na pobrežie Čierneho mora, neskôr do Perzie, Mezopotámie až k prehistorickým civilizáciám Indického polostrova. Takéto potvrdzovanie umelej starobylosti a elitnosti znovu ožilo v deväťdesiatych rokoch minulého storočia (po vzniku samostatného chorvátskeho štátu). Jerzy Molas ukazuje, ako Chorváti využívali túto legendu na dokazovanie, že sú v Európe najstarším národom s dlhodobými štátnymi tradíciami, a že vznik nezávislého Chorvátska je iba ďalšou formou existencie odvekej chorvátskej štátnosti, ktorá bola v Juhoslávii podriadená primitívnejšiemu slovanskému živlu. Kvázi vedecká legenda vysvetľuje aj jazykové a náboženské rozdiely medzi Srbmi a Chorvátmi.

Tvorbe chorvátskej kultúrnej pamäti sa venuje aj Maciej Falski, keď reflektuje vnímanie a zobrazovanie mesta Dubrovnik v chorvátskom kultúrnom priestore v 19. storočí, mapuje integračné tendencie chorvátskych dejateľov voči Slovanom a západnej Európe. Falski ukazuje, ako Chorváti využili na tento účel renesančnú a barokovú tvorbu z obdobia Dubrovníckej republiky. Zdôrazňujúc jej nadväznosť na klasickú antickú literárnu tradíciu, poukazovali na dlho zakorenenú európsku tradíciu v chorvátskej kultúre, a tým aj na zaradenie Chorvátov do okruhu západnej civilizácie, čím oponovali tvrdeniam o mladosti a nevypelosti slovanského etnika. Falski sleduje aj opačné trendy v tvorbe chorvátskej kultúrnej totožnosti, t. j. odvrátenie sa od Západu smerom k Slovanstvu a najmä k vlastnému ľudu ako zosobňovateľovi „slovanskej duše“.

Kultúre južných Slovanov sa venuje aj Magdalena Bogusławska prostredníctvom analýzy textu *Narodno glumovanje* (Národné divadlo) Lazu Kosticia, ktorý priekopnícky dokumentuje stav srbskej kultúry a divadelného vedomia konca 19. storočia a poukazuje na pôvodné zdroje a postupné inštitucionalizovanie srbského divadla. Kosticov text umožňuje autorke kultúrno-historický ponor do obdobia konštituovania sa srbského kultúrneho vedomia a kultúrnej totožnosti zakorenenej najmä v domáciach, romantizmom vyzdvihovalých ľudových zdrojoch.

Problematiku obrodzujúcej sa bulharskej kultúry v 19. storočí, pocit stratenosti v európskom kontexte, potrebu zakoreniť sa v modernom svete, xenofóbiu, ako aj nekritické preberanie cudzích vzorov sleduje Grażyna Szwa-Gyłybowa na príklade biografie bulharského mystika Petyra Dynova (1864 – 1944), zakladateľa okultného Bieleho bratstva. Dynovom vyzdvihovaná misia Bulharov, ich starobylosť sa podľa autorky textu stali dôležitým impulzom k zmene ponímania miesta Bulharov v európskej kultúre a v modernom svete.

Štúdiá Joanny Goszczyńskiej *Problemy identyfikácie. Casus Samo Bohdan Hroboň* pokračuje v odhaľovaní zdrojov národnej a kultúrnej identity slovanských národov na príklade korešpondencie slovenského romantického básnika S. B. Hroboňa. Autorka aj tentoraz píše o citlivých témach slovenského romantizmu, kladie problémové otázky a týmto spôsobom poukazuje, resp. priamo objavuje chýbajúce aspekty slovenského kultúrneho a literárneho romantizmu. V tomto prípade J. Goszczyńska reflektuje utváranie národnej totožnosti slovenského básnika na príklade osobných zápasov a rozpoltenosti, aká sa odráža v korešpondencii S. B. Hroboňa v súvislosti s kodifikáciou slovenského jazyka. Jazyková otázka sa pre autorku stáva východiskom pre vymedzenie hraníc slovenskej a slovanskej totožnosti tohto básnika. Oproti všeobecným tvrdeniam, ktoré zaraďujú tohto básnika k vizionárom odtrhnutým od sveta, Goszczyńska poukazuje na Hroboňov pragmatizmus a vedomú zakotvenosť v žitej realite.

Tvorbe českej kultúrnej a národnej identity v 19. storočí sa venuje Marcin Filipowicz, ktorý vykresľuje obnovovanie matriarchátu v dielach českých spisovateliek. Podľa neho podstatnou zložkou tvorenia českej národnej identity bolo písanie žien a s ním spojené nové definovanie ženskej rodovej identity. Filipowicz ukazuje, ako české spisovateľky vytvárali nový spôsob zobrazovania českej ženy, ktorý by mal byť protikladný voči nemeckému vzoru. Svoje tvrdenia autor opiera o interpretáciu matriarchálneho sveta v prostredí vidieckej idyly, akú vytvorila Božena Němcová v *Babičke*. V postave samotnej babičky Filipowicz objavuje odraz prapôvodnej Veľkej Bohyne a v babičkinom vzťahu k deťom odzrkadlenie vzťahu deti – vlast'. Návrat k matriarchálnemu poriadku v českej tvorbe autor nachádza tiež v poviedkach Kresby z Ještědí a v románe Frantina Karolíny Světlej.

Priateľstvo Čecha a Slováka, ktoré Julius Zeyer zobrazil v próze *Dům u tonoucí hvězdy*, stalo sa východiskom štúdie Patrycjusza Pająka venovanej medzikultúrnej totožnosti. Autor, interpretujúc Zeyerovu prózu, poukazuje na problémy osobnej identity v cudzom prostredí, slovanskú príbuznosť a emigračné osudy, ktoré spojili českého lekára Severina s mladým Slovákom Danielom Rojkom vo faustovskom vzťahu vzájomnej závislosti. Autor demonštruje, ako rozorvaný Rojko usúvzťažňuje vlastné prehry s prehrami a ponížením svojho národa a zároveň ako sa pokúša stavať vlastnú identitu na neistých základoch prebraných z iných kultúr.

Problematiku totožnosti uzatvára štúdia Roberta Kulmiňského, ako smrť, pohrebné obrady a cintoríny formovali národnú totožnosť Čechov. Na príklade smrti sv. Václava autor ukazuje, ako legenda o tomto svätcovi upevňovala postavenie dynastie Přemyslovcov a vznikajúceho českého štátu v stredovekej kresťanskej Európe. Smrť a pohreb K. Havlíčka-Borovského sa pre Kulmiňského zase stali východiskom pre analýzu využívania pohrebov českých vlastencov na formovanie národného povedomia Čechov.

Druhý diel zborníka venovaného problémom kultúrnej totožnosti v slovanských krajinách prináša informácie o zdrojoch, premenách a podobách modernej kultúrnej a národnej totožnosti jednotlivých slovanských národov. Štúdie ukazujú, ako na politicky a svetonázorovo veľmi nepokojnej európskej pôde vznikali moderné slovanské národy, v akom kontexte sa rodila identita Slovanov ako celku a zároveň jednotlivých, často so sebou súperiacich národov, ako prebiehalo vymedzovanie kultúrnych hraníc a hľadanie si miesta v slovanskom a európskom svete.

Štúdie zahrnuté do tohto zborníka vytyčujú pars pro toto základné problémy slovanskej kultúrnej identity v 19. storočí, poukazujú na kontroverzné témy a na spôsoby vyrovnávania sa s nimi.

Irena Malec-Bilińska

Mielczarski, Cyprian: HUMANISTYCZNA SZTUKA WIERSZOWANIA NA UNIwersYTECIE KRAKOWSKIM. Warszawa, 2004. 70 s.

Útla publikácia, ktorú vydala Varšavská univerzita, sa zaoberá učebnicou Valentína Ecchia *De arte versificandi* (Krakov 1515, 1521, 1539). Zaslúži si našu pozornosť najmä preto, lebo táto učebnica má dôležité miesto v poľských i slovenských kultúrnych dejinách. Jej autor, pochádzajúci z mesta Lindau pri severnom brehu Bodamského jazera, sa totiž usadil v Bardejove, kde začal svoju kariéru ako rektor latinskej mestskej školy, no pritom nepretrhol kontakty s Krakovom, kde r. 1513 získal gradus bakalára slobodných umení.

Mielczarského monografia sa skladá z 9 kapitol. V nich postupne predstavuje autorov život a literárne dielo (s. 7 – 13), humanistické príručky tvorby veršov (s. 15 – 19), stručné dejiny vyučovania poetiky v Krakove v období nástupu renesančného humanizmu (s. 21 – 24),